

LANNA
— et —
LANNA

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Lanna et Lanna : rodina a podnikání / Milan Hlavačka a Jiří Kopáček (ed.).

-- Vydání první.

-- Praha : Historický ústav Akademie věd České republiky ;

České Budějovice : Nebe s.r.o., 2022. -- 344 stran

Český text, české, anglické a německé resumé

Publikace ke stejnojmenné mezinárodní vědecké konferenci

konané 1. – 3. června 2021 v Praze

ISBN 978-80-7286-399-0 (Historický ústav Akademie věd České republiky ; vázáno).

-- ISBN 978-80-906008-1-2 (Nebe s.r.o. ; vázáno)

* 658.114-051 * 334.722.24 * 316.344.42:33 * 725.17 * 338.45(091)

* 339(091) * 656(091) * 656.62 * 929 * (437.3) * (436) * (048.8:082)

-- Lannovi (rodina)

-- Lannova vila (Praha, Česko)

-- podnikatelé -- Česko -- 19.-20. století

-- podnikatelé -- Rakousko -- 19.-20. století

-- rodinné podniky -- Česko -- 19.-20. století

-- ekonomické elity -- Česko -- 19.-20. století

-- rezidence -- Česko -- 19.-20. století

-- dějiny průmyslu -- Česko -- 19.-20. století

-- dějiny dopravy -- Česko -- 19.-20. století

-- říční doprava -- Česko -- 19.-20. století

-- kolektivní monografie

658 - Řízení a správa podniku [4]

929 - Biografie [8]

Milan Hlavačka a Jiří Kopáček (ed.)

LANNA

---

et

LANNA

RODINA A PODNIKÁNÍ

České Budějovice – Praha 2022

OBSAH:

Předmluva – resumé	5	
Vorwort – Résumé	6	
Foreword – summary	7	
Lothar Höbelt	Hospodářství a politika ke konci Lannova života – na příkladu debaty o volném obchodu	8
Johannes Jetschgo	Dopravní infrastruktura a zdroje energie v alpských zemích habsburské monarchie	18
Roman Sandgruber	Rodinné podniky v habsburské monarchii a jejich následovníci	30
Daniel Kovář	Od Traunsee k Vltavě	38
Milan Hlavačka	Deník Adalberta Lanny mladšího jako historický pramen	46
Jindřich Vybíral	Životní styl a symbolické formy nových elit	60
Jan Županič	Nobilitace rodu Lannů	74
Jan Bažant	Adalbert Lanna a antická mytologie	86
Peter Urbanitsch	Lannova vila v Gmundenu	96
Martina Koukalová	Vnitřní zařízení Lannovy vily od Ladislava Machoně z roku 1916	110
Patrik Wirkner	Vila Lanna bez Lannů : 1913–1957	124
Markéta Kudláčová	Lannova (a Schebkova) hrobka ve světle archivních pramenů	142
Filip Wítdlich	JUDr. Adalbert Lanna a rozpuštění legendárních sbírek	160
Martín Ebel	Parkety a parketárny firmy Lanna	176
Petra Váchová	Rodina Lannových a architekt Josef Schulz (nejen) v korespondenci	186
Nikolaj Savický	Firma A. Lanna a splavňování Vltavy 1832–1912	202
Štěpán Rusňák	Praha a vltavské břehy jako staveniště firmy Lanna	218
Milan Hlavačka	Labské a vltavské dopravní podniky Adalberta Lanny	230
Jan Jugmann	Podskalí, dějiny plavby a voroplavby na Vltavě: Exkurs do expozice Muzea města Prahy v Podskalské celnici Na Výtoni	240
Wilhelm Braunereder	2022: sto devadesát let první rakouské a první německé železnice	252
Jan Ivanov	Lannové a Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu. Spolupráce na stavbě Dráhy císaře Františka Josefa	260
Alena Borovcová	Železnice jako kulturní dědictví	272
Karel Drvola	Havíř a horní ředitel Jan Váňa	284
Václava Horčáková	Lannové – rodina, dílo, odkaz : Přehled bádání	304
Jiří Kopaček	Remediace hesla Lanna v Encyklopedii Českých Budějovic	318
Petr Bauer	Lanna 1, Společnost pro opravu parníku: případová studie k rekonstrukci technické památky	330

Předmluva – resumé

„Family business and cultural history“ česko-rakouského podnikatelského rodu Lannů trvala jedno století: od založení rodinného podniku roku 1828, který převzal obchod solí a dřevem na Vltavě a v Budějovicích stavěl dřevěné lodě, přes budování průmyslových podniků na Kladensku Adalbertem Lannou starším (1805–1866), dále výstavbou základní železniční a říční dopravní sítě v Čechách, v Horním a Dolním Rakousku Adalbertem Lannou mladším (1836–1909), až do úmrtí posledního mužského potomka rodu JUDr. Adalberta Lanny nejmladšího (1867–1922). Nové mezioborové studium podnikatelských, kulturních, spolkových a mecenášských aktivit tří generací rodiny Lannů, stejně jako zkoumání jejich habitů včetně symboliky motivů výzdoby jejich sídel v Praze, Gmundenu a v pražské nekropoli, utvářejí poprvé vícerozměrný pohled na tuto výjimečnou rodinu, která žila a podnikala v prostředí tří odlišných epoch. Publikované texty dávají nahlédnout i do soukromého, veřejného a částečně i myšlenkového světa mužských příslušníků rodiny Lannů.

Kniha obsahuje studie z oblasti hospodářských a sociálních dějin, dějin umění, architektury, dopravy, techniky, ale také z oblasti péče o kulturní a technické dědictví, které Lannové po sobě zanechali. Zvláštní pozornosti se dostalo rodinným vilám v palladiánském stylu, které byly v 70. letech 19. století postaveny v exkluzivních lokalitách pražské příměstské Bubenče a předalpského Gmundenu. Pražská vila Lanna s bohatou výmalbou Viktora Barvitia a Heinricha Gärtnera, která nyní patří Akademii věd České republiky, hostila 1. – 3. června 2021 mezinárodní vědeckou konferenci Lanna et Lanna, která byla uspořádána Historickým ústavem AV ČR a společností NEBE. Referáty, které zazněly na této konferenci, položily základ předkládané publikace.

Texty jsou v knize doprovázeny zcela originálními dobovými fotografiemi a ilustracemi, z nichž mnohé velkoryse poskytl potomek Adalberta Lanny mladšího v ženské linii Hubertus Trauttenberg. Úvodní část se věnuje politickému a ekonomickému prostředí habsburské monarchie, počát-

kům a rozvoji dopravní infrastruktury a specifickým formám rodinného podnikání, které vyrůstalo v konkurenci i ve spojení se šlechtickým velkostatkem Schwarzenbergů. Cesta rodu Lanna z rakouské Solné komory do jihočeských Budějovic a posléze do Prahy, z hlediska sociálního pak z řemeslnícko-obchodnického prostředí mezi novou nobilitovanou velkopodnikatelskou elitou, byla naplněna prací herkulovských rozměrů, stavbou lodí, objektů a mostů, provozováním koněspřežky z Budějovic do Lince, splavňováním a kanalizováním řek, založením hutnického provozu a paroplavebních společností, výstavbou parostrojních železnic či dálkovým mezinárodním obchodem dřívím, které natrvalo změnilo podobu české a rakouské krajiny. Všechna úspěšně realizovaná technická a stavební díla lemují zlomová období rodinné firmy. Řečí rodových sídel Lannů je vyprávěn hlavní příběh milovníka umění, sběratele, mecenáše, zakladatele kulturních a vzdělávacích institucí v Čechách Adalberta Lanny mladšího. Při cestě po lannovských rezidencích je také vůbec poprvé výrazně vyzdvížena osobnost nejmladšího, a tedy i posledního z rodu Lannů, JUDr. Adalberta Lanny, který se rozhodl především ze zdravotních a válečných důvodů veškeré rodinné podnikání ukončit.

Proměňám krajiny a rozvoji měst se věnují kapitoly, které mapují splavňování na dolní Vltavě a horním Labi. Jako vrchol železničního podnikání firmy Lanna s jejími společníky Johannem Schebkem a Moritzem Gröbem v habsburské monarchii je pojednána stavba Dráhy císaře Františka Josefa z Vídně do Budějovic, Plzně a Chebu a z Gmundu do Prahy.

Knihu uzavírají příspěvky, které přihlížejí k historiografii, k regionálním akcentům, vztahům mezi česky a německy hovořícími aktéry a rovněž tak k památkové péči o dochované technické a stavební dědictví na obou stranách dnešní česko-rakouské státní hranice. Odkaz rodiny a firmy Lanna svou rozsáhlostí a pestrostí reprezentuje mimořádně kulturní a technické dědictví, které přetrvalo do 21. století.

Vorwort – Résumé

Die Familienunternehmens- und Kulturgeschichte der böhmisch-österreichischen Unternehmerfamilie Lanna dauerte ein Jahrhundert: von der Gründung des Familienunternehmens im Jahr 1828, das den Salz- und Holzhandel an der Moldau übernahm und in Budweis Holzschiffe baute, bis hin der Bau von Industriebetrieben in Kladno durch Adalbert Lanna der Jüngere bis zum Tod des letzten männlichen Nachkommens des JUDr. Adalbert Lanna der Jüngste (1867–1922). Die vorliegenden interdisziplinären Studien über die unternehmerischen, kulturellen, vereins- und mäzenatischen Aktivitäten von drei Generationen der Familie Lanna sowie eine Untersuchung ihres Habitus einschließlich der Symbolik der Motive der Dekoration ihrer Residenzen in Prag, Gmunden und im Prager Nekropolis bilden zum ersten Mal eine mehrdimensionale Übersicht dieser außergewöhnlichen Familie, die in drei unterschiedlichen Epochen lebte und Geschäfte machte. Die veröffentlichten Texte geben zudem einen Einblick in die private, öffentliche und teilweise auch intellektuelle Welt der männlichen Mitglieder der Familie Lanna.

Das Buch enthält ebenfalls Studien zu Wirtschafts- und Sozialgeschichte, Kunstgeschichte, Architektur, Verkehr, Technik, aber auch zur Denkmalpflege des kulturellen und technischen Erbes der Lanna. Besonderes Augenmerk wurde auf Familienvillen, die im palladianischen Stil bebaut wurden, gelegt, die in den 1870er Jahren in den exklusiven Lagen des Prager Vorortes Bubeneč und des voralpinen Gmunden errichtet wurden. Die Prager Villa Lanna mit ihren reichen Gemälden von Viktor Barvitius und Heinrich Gärtner, die heute zur Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik gehört, war vom 1. bis 3. Juni 2021 Gastgeber der internationalen wissenschaftlichen Konferenz Lanna et Lanna, die von der Historisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik und der Firma NEBE organisiert wurde. Die auf dieser Konferenz präsentierten Beiträge legten den Grundstein für die vorliegende Veröffentlichung.

Begleitet werden die Texte im Buch von vollständig originalen zeitgenössischen Fotografien und Illustrationen, von denen viele selbstlos von dem Nachkommen von Adalbert Lanna dem Jüngeren in weiblicher Linie, Hubertus Trauttenberg, zur Verfügung gestellt wurden. Der einleitende Teil

widmet sich den politischen und wirtschaftlichen Rahmenbedingungen der Habsburgermonarchie, den Anfängen und der Entwicklung der Verkehrsinfrastruktur sowie spezifischen Formen des Familienunternehmens, das in Konkurrenz und im Bündnis mit dem Adelsgut der Schwarzenbergs gewachsen ist. Der Weg der Familie Lanna vom österreichischen Salzkammergut nach Budějovice in Südböhmen und dann nach Prag war - sozial gesehen aus einem handwerklichen Umfeld bis unter die neu geadelte Großunternehmerelite - mit Herkulesarbeit erfüllt. Ihr Produktionsumfeld hatte ungeahnte Ausmaße: Bau von Schiffen, Gebäuden und Brücken, Betrieb einer Pferdeeisenbahn von Budweis nach Linz, Schifffahrt und Kanalisierung von Flüssen, Gründung von Dampfschiffahrtsunternehmen und Eisenhüttenbetrieben, Bau von Dampfisenbahnen oder internationaler Holzfernhandel, die auch die böhmische und österreichische Landschaft veränderten. Alle erfolgreich umgesetzten technischen und baulichen Arbeiten wurden auch mit Wendepunkten im Familienunternehmen begleitet. Das Schicksal des Kunstliebhabers, Sammlers, Mäzens, Gründers von Kultur- und Bildungseinrichtungen in Böhmen des Adalbert Lanna dem Jüngeren wird neu erzählt. Zum ersten Mal wird die Persönlichkeit des JUDr. Adalbert Lanna des Jüngsten, der sich vor allem aus gesundheitlichen und kriegsbedingten Gründen dazu entschloss, alle Familienunternehmen zu beenden, vorgestellt.

Die Kapitel, die die Schiffbarmachung unterer Moldau und oberer Elbe beschreiben, sind den Landschaftsveränderungen und Stadtentwicklung gewidmet. Als Höhepunkt des Eisenbahngeschäfts der Firma Lanna wird der Bau der Kaiser-Franz-Josef-Eisenbahn von Wien nach Budějovice, Pilsen und Eger und von Gmünd nach Prag wird dargestellt.

Das Buch schließt mit Beiträgen, die die Geschichtsschreibung, regionale Akzente, die Beziehungen zwischen tschechischen und deutschsprachigen Akteuren sowie die Bewahrung des erhaltenen technischen und architektonischen Erbes beiderseits der heutigen tschechisch-österreichischen Staatsgrenze berücksichtigen. Das Erbe der Familie Lanna stellt in seiner Breite und Vielfalt ein außergewöhnliches kulturelles und technisches Vermögen dar, das bis ins 21. Jahrhundert bestanden worden ist.

Foreword – summary

The family business and cultural history of the Czech-Austrian business family, the Lannas, lasted a century: from the founding of the family business in 1828, which took over the trade of salt and wood on the River Vltava and built wooden ships in Budějovice, then the construction of industrial firms in the Kladno region by Adalbert Lanna Sr (1805–1866), followed by the construction of core railway and river transport networks in Bohemia and Upper and Lower Austria by Adalbert Lanna Jr (1836–1909), and until the death of the last male descendant of the family, JUDr. Adalbert Lanna the youngest (1867–1922). This new multidisciplinary study of the entrepreneurial, cultural, societal and patronage activities of these three generations of the Lanna family, as well as an investigation of their habitus, including the symbolism of the decorative motifs on their homes in Prague, Gmunden and their Prague necropolis, result in the first multidimensional perspective on this exceptional family, which lived and did business during three different epochs. The published texts also allow us to peer into the private, public and to some extent the philosophical world of the male members of the Lanna family.

The book contains studies in economic and social history, the history of art, architecture, transport, technology and also in the care for the cultural and technical heritage which the Lannas left behind. The family villas in Palladian style receive special attention, having been built in the 1870s in the exclusive neighbourhoods of Prague suburb Bubeneč and Gmunden, in the Alpine foothills. The Lannas' Prague villa with its rich paintings by Viktor Barvitius and Heinrich Gärtner, now owned by the Czech Academy of Sciences, hosted the Lanna et Lanna international scientific conference on 1 – 3 July 2021, run by the Institute of History of Czech Academy of Sciences and by company NEBE. The reports presented at this conference form the basis for this publication.

The texts in the book are accompanied by completely original period photographs and illustrations, many of which were generously provided by descendant of Adalbert Jr along the female line, Hubertus Trauttenberg. The first section looks at the political and economic environment of the Habsburg Monarchy, the beginnings and evolution of transport infrastruc-

ture and the specific forms of family businesses which came about in competition and in alliance with the Schwarzenbergs' aristocratic estates. The Lanna family's journey from Austria's Salzkammergut to South Bohemian Budějovice and then to Prague, and from a social perspective from an artisanal-trading environment to an ennobled big business elite was filled with work of Herculean proportions, the construction of ships, buildings and bridges, operating the horse-drawn railway from Budejovice to Linz, the engineering of and channelization of rivers, establishment of a steel works and steamship company, the construction of steam railways and long-distance international wood trade, which permanently changed the nature of the Czech and Austrian landscape. All their successfully implemented works of technology and construction mark turning points in the family company's history. The Lanna family homes tell the story of art lover, collector, patron and founder of cultural and educational institutions in Bohemia, Adalbert Lanna Jr. A journey across the Lanna residences also highlights the character of the youngest and last descendant of the Lanna family, JUDr. Adalbert Lanna, who made the decision to shut down the entirety of the family business, mainly for health and war reasons.

The transformations of the landscape and evolution of cities is focused on in chapters which describe the making of the Lower Vltava and Upper Elbe rivers navigable. The pinnacle of the railway entrepreneurship of the Lanna company and its partners, Johannes Schebek and Moritz Gröbe is dealt with by looking at the construction of the Emperor Franz Joseph Railway from Vienna to Budějovice, Plzeň and Cheb, and from Gmünd to Prague.

The book concludes with essays looking at historiography, regional accents, relationships between Czech and German speaking players and also the historical preservation of technical and building heritage on both sides of today's Czech-Austrian state border. The legacy of the Lanna family and company represents an exceptional cultural and technical heritage in terms of extent and diversity, and one which has lasted into the 21st century.